

**М. П. Кічка**

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти  
Міжнародний гуманітарний університет  
м. Одеса, Україна

## ЕТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

**Анотація.** Стаття розглядає поняття етики та етичної поведінки у бізнес середовищі; питання доцільності, актуальності та важливості формування/викладання бізнес етики як обов'язкового елементу професійної підготовки фахівців економічної/фінансової галузі.

Стаття розрахована на викладачів та студентів закладів вищої економічної освіти, керівників та практиків економічної/фінансової галузі, розробників освітньої політики.

**Ключові слова:** професійна підготовка, освіта, вища освіта, економічна/фінансова галузь, майбутні фахівці.

Ethica (дав. гр. ἠθική, утворене від грец. ἦθος – «звичай, характер») – розділ філософії або філософська наука, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки, та концепції «правильної та неправильної поведінки».

Здатність представника певної професії до міжособистісного спілкування, ведення діалогу, переговорів, тактовність, стиль поведінки, етикет є одним із стратегічних завдань, як зазначено у законі України «Про освіту», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», формування інтелектуального та культурного потенціалу держави.

Виникнення професійної етики пов'язують із розподілом суспільної праці і виникненням професій відповідно. Професійною етикою в загальному називають кодекс професійної поведінки, що забезпечує моральний (етичний) характер взаємин між людьми, що впливають з їх професійної діяльності.

Значення етики як елемента професійної культури, професійного спілкування та певного професійного середовища загалом полягає у регулюванні різних видів професійної діяльності (не законодавчому регулюванні) та пов'язане з прагненням постійно вдосконалювати норми поведінки згідно з суспільними відносинами, що постійно змінюються, та з метою досягнення певного рівня прозорості та довіри між споживачами та надавачами певного роду послуг.

Отже, чому професійна етика є особливо важливою у професійній діяльності представників економічної, фінансової галузі та чому викладання етики має бути обов'язковим елементом професійної підготовки майбутніх фахівців у цій галузі?

Певно не буде великим відкриттям сказати, що економіка є одним із ключів до добробуту людства у цілому та сталого розвитку суспільства. Продукти та послуги як складові світової економіки та світу фінансів розвиваються все швидше та стають дедалі складніше, вимагаючи від фахівців-практиків більш глибоких та широких знань та абсолютно нових навичок. Аби залишатися на передовій економічного розвитку та добробуту, суспільства мають керуватися проактивними та інноваційними економічними ідеями, постійно підвищувати рівень фінансової грамотності усіх членів суспільства та забезпечувати постійно зростаючий рівень фінансової інклюзії. Нові економічні ідеї, концепції, політики у свою чергу можуть генеруватися лише розвиненими непересічними особистостями. Сучасний світ економіки та фінансів піднімає безліч тем, питань та викликів, яких ніколи не існувало раніше, тому для їх вирішення необхідні як теоретичні дослідження, так і обмін реальним досвідом. Ніщо не мотивує і не надихає краще, ніж обмін досвідом та приклади із життя. Тож з метою формування, стимулювання розвитку та самовдосконалення нових поколінь із відкритим мисленням, викладачі та тренери неминуче повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію, використовуючи результати як теоретичних, так і емпіричних досліджень.

Отже, якісна економічна освіта у наш час є актуальною та затребуваною як ніколи раніше.

Концепція бізнес-етики як такої у широкому розумінні зародилася в 1960-х роках, коли корпорації почали більше усвідомлювати, що суспільство, засноване на споживанні товарів та послуг, зростає, і що

його турбують проблеми довірили, соціальні проблеми та корпоративна відповідальність. Підвищена увага суспільства до «соціальних питань» була характерною рисою того десятиріччя. З того часу концепція бізнес-етики постійно еволюціонує. Бізнес-етика – це кодекс моральних принципів, політик та цінностей, які регулюють спосіб ведення бізнесу компаніями та окремими особами. Бізнес-етика виходить за рамки правових вимог та рамки просто морального кодексу добра і зла; вона намагається узгодити те, що компанії повинні робити в межах діючого законодавчого поля, з тим, щоб зберегти перевагу над іншими компаніями, з одного боку, та зберегти та примножити кількість клієнтів через розбудову довіри між бізнесом та його клієнтами, з іншого боку.

Існує декілька причин, чому ділова етика має важливе значення для успіху в сучасному бізнесі. Найважливішим є те, що чітко визначені етичні програми встановлюють кодекс поведінки, який визначає поведінку усіх працівників. Коли всі працівники приймають рішення, які базуються не тільки на регуляторних та законодавчих вимогах, а й на етичних нормах, компанія створює репутацію етичної поведінки. Репутація компанії зростає, і компанія починає відчувати переваги такої етичної поведінки, а саме:

- впізнаваність і зростання бренду;
- підвищення здатності вести переговори;
- підвищення довіри до продуктів і послуг;
- утримання та зростання кількості клієнтів;
- залучення талантів;
- залучення інвесторів.

У сукупності всі ці фактори впливають на доходи бізнесу.

Слід зауважити, що зростання рівня фінансової інклюзії та фінансової грамотності означає, що кількість активних учасників економіки та фінансового ринку неодмінно зростатиме. Однак нові учасники ринку не завжди є достатньо підготовленими до цього та не завжди мають необхідний рівень знань, вмінь та навичок, необхідних для прийняття кваліфікованих рішень у світі економіки та фінансів.

Світ економіки та фінансова індустрія «подарували» незліченну кількість скандалів та новин про професіоналів, які обманювали інвесторів, роботодавців та колег через неетичні, хоча подекуди й легітимні дії. Без сумніву, жадібність є потужною рушійною силою неетичної поведінки, але іноді така поведінка є результатом недостатньої освіти щодо основних принципів етичної поведінки фахівців бізнес середовища у цілому, та фінансового ринку зокрема.

Ті компанії та окремі представники професійної спільноти, хто не встановлює етичних стандартів, не вимагає та не забезпечує їх дотримання, приречені з часом опинитися на лаві поряд з такими компаніями як Енрон (Enron), Артур Андерсен (Arthur Andersen), Леман Бразерс (Lehman Brothers), Теранос (Theranos), Берні Медоффом (Bernie Madoff) та багатьма іншими.

Але варто зазначити, що банкрутство компаній та виведення їх з ринку хоча і є, звісно, негативним результатом як таким, недотримання етичних норм економічними агентами та учасниками фінансового ринку зокрема може мати набагато серйозніші та довготриваліші наслідки як для суспільства, так і для сталого економічного розвитку.

Отже, що лежить в основі довготривалих та взаємовигідних економічних та фінансових відносин? Довіра. Довіра визначає успіх у бізнесі та лідерстві. Без неї і те, і інше врешті-решт зазнає поразки. Великий і малий бізнес повинен отримати «соціальну ліцензію» на діяльність у громадах, яким він служить і в яких існує. Створення довірливих відносин між будь-яким бізнесом та споживачами товарів та послуг є довготривалим та підчас навіть болючим процесом для обох сторін. Після того, як довіру завойовано та створено довірливе середовище, такий рівень відносин необхідно підтримувати, що вимагає постійної праці та певного рівня контролю. Адже довіру складно збудувати та дуже легко втратити.

Втрата довіри споживачів товарів та послуг до їх постачальників у широкому сенсі можуть та, як свідчать багаточисленні емпіричні докази, дійсно призводять до довготривалих негативних наслідків для економіки, які у свою чергу уповільнюють сталий розвиток суспільства у цілому. До таких наслідків слід віднести (але не виключно) такі, як:

- зниження рівня індексу споживацької впевненості,
- зниження загального рівня приватних інвестицій,
- зниження загального рівня споживання товарів та послуг,
- зниження активності приватних інвесторів на фінансовому ринку, тощо.

Отже, найважливішим аспектом розбудові довіри між споживачами товарів та послуг та їх постачальниками у широкому сенсі є саме етичні основи поведінки усіх представників останніх – як кожного

індивідуума, так і на рівні корпоративної культури. Як було зазначено вище, етика поведінки у бізнесі виходить за межі законодавчо встановлених вимог та правил.

Виокремлюють декілька принципів бізнес етики, серед яких такі (але не виключно):

- лідерство – свідоме прагнення прийняти, інтегрувати та наслідувати інші принципи, щоб керувати рішеннями та поведінкою в усіх аспектах професійного та особистого життя;
- підзвітність – відповідальність за власні дії та дії інших; зобов'язання дотримуватися етичних практик і забезпечувати дотримання етичних принципів іншими;
- цілісність включає в себе інші принципи – чесність, довіру та надійність. Цілісна особистість постійно робить правильні речі і прагне відповідати найвищим стандартам;
- повага до інших – для формування етичної поведінки та атмосфери у професійному середовищі повага до інших є критично важливим компонентом. Кожна людина заслуговує на гідність, приватність, рівність, можливості, співчуття та емпатію;
- чесність – правда в усіх питаннях є ключем до створення етичного клімату. Часткова правда, замовчування, применшення чи перебільшення не допомагають бізнесу покращити свої результати. Погані новини слід повідомляти і сприймати так само, як і хороші, щоб можна було розробити рішення щодо подолання їх наслідків;
- дотримання усіх законодавчих та регуляторних вимог – етичне лідерство має передбачати дотримання всіх місцевих, державних і федеральних законів. Якщо існує не врегульована правова сіра зона, лідери повинні діяти на боці законності, а не використовувати прогалини на власну користь. У разі якщо професійний кодекс етики та професійні стандарти діяльності накладають більш суворі вимоги, ніж діючі законодавчі норми (що є досить розповсюдженою практикою у сфері економіки та фінансів), етичне лідерство вимагає дотримання більш суворих стандартів;
- відповідальність – етичне лідерство сприяє підвищенню відповідальності в організації, пропагує прийняття працівниками відповідальності за свою роботу;
- прозорість. Стейкхолдери – це сторони, зацікавлені в бізнесі, такі як акціонери, працівники, громада, в якій працює бізнес, члени сімей працівників, держава, тощо. Не розголошуючи комерційну таємницю, компанії повинні забезпечити доступність інформації про свої фінансові показники, зміну цін на товари та послуги, практику найму та звільнення, заробітну плату та просування по службі для тих, хто зацікавлений в успіху бізнесу;
- співчуття – співробітники, громада, що оточує бізнес, ділові партнери та клієнти – до всіх слід ставитися з турботою про їхнє благополуччя;
- справедливість – усі повинні мати однакові можливості та однакове ставлення до себе. Якщо практика або поведінка змушує вас почуватися незручно або ставить особисту чи корпоративну вигоду вище за рівність, ввічливість і повагу, вона, ймовірно, є несправедливою;
- лояльність – етичне лідерство має демонструвати відданість своїм працівникам і компанії. Шляхом надихання лояльності працівників та лідерів закладаються засади їх прихильності до найкращих практик;
- турбота про довкілля – у світі, де ресурси обмежені, екосистеми пошкоджені минулими практиками, а клімат змінюється, надзвичайно важливо знати про вплив бізнесу на довкілля і турбуватися про нього. Слід заохочувати всіх працівників виявляти та повідомляти про практики, які можуть призвести до збільшення вже завданої шкоди.

Окрім принципів виокремлюють також декілька типів бізнес етики, а саме:

- корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це концепція задоволення потреб стейкхолдерів з урахуванням впливу задоволення цих потреб на працівників, навколишнє середовище, суспільство та громаду, в якій працює бізнес. Фінансові показники та прибутки важливі, але вони повинні бути вторинними по відношенню до добробуту суспільства, клієнтів та працівників. Емпіричні дослідження показують, що дотримання правил корпоративного управління та етичних практик де-факто підвищує фінансові показники;
- прозорість та надійність. Для компаній дуже важливо забезпечити прозорість звітності про свої фінансові показники. Це стосується не лише обов'язкових фінансових звітів, але й усіх звітів загалом. Більшість таких звітів містять не лише дані, подані до регуляторних органів, але й інформацію про те, як і чому приймалися рішення, чи були досягнуті поставлені цілі та які фактори вплинули на результати діяльності. Керівники викладають резюме річних результатів діяльності компанії та дають прогнози. Прес-релізи – ще один спосіб, який компанії можуть використовувати задля підвищення рівня прозо-

рості. Події, важливі для інвесторів та клієнтів, повинні публікуватися, незалежно від того, хороші це новини чи погані;

- технології та етика. Зростаюче використання нових технологій у всіх формах у бізнес операціях невід’ємно пов’язане з необхідністю забезпечити етичне використання технологій та інформації, що збирається. Крім того, необхідно забезпечити максимальний захист технологій, особливо зважаючи на те, що багато компаній зберігають інформацію про клієнтів і збирають дані, які можуть бути використані особами з недобрими намірами;

- справедливість. Робоче місце має бути інклюзивним, різноманітним і справедливим для всіх працівників, незалежно від раси, релігії, переконань, віку чи ідентичності. Справедливе робоче середовище – це місце, де кожен може розвиватися, просуватися по службі та досягати успіху по-своєму.

Тож професіонали у світі економіки та фінансів можуть та мають підтримувати етичні стандарти через постійну (само)освіту, обізнаність та дотримання високих стандартів. А отже, однією із фундаментальних основ професійної підготовки фахівців економічної/фінансової галузі, окрім власне знань на навичок у професійній сфері як таких, має буди викладання етичних принципів поведінки, закладання основ та заохочення до використання найкращих світових практик, оскільки від якості і міцності цього фундаменту багато у чому залежить наше спільне майбутнє.

***M. Kichka. Ethics as an element of economic domain specialists professional training. – Article.***

***Summary.*** The article examines the concepts of ethics and ethical behavior in the business environment; the expediency, relevance, and importance of forming/teaching business ethics as a mandatory element of economic/financial specialists professional training.

*The article is intended for teachers and students of higher economic education institutions, managers and practitioners of the economic/financial domain, and educational policy makers.*

***Key words:*** professional training, education, higher education, economic/financial domain, future specialists.